

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ГРИНЬКО Олександра Ігорівна

УДК 323:061.1ЄС

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Маріуполь – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент
ГАВРИЛОВА Ніна Василівна,
Маріупольський державний університет
Міністерства освіти і науки України, доцент
кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, професор
БАРАНОВСЬКИЙ Фелікс
Володимирович,
Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя Міністерства освіти і науки
України, професор кафедри політології та
міжнародних відносин

кандидат політичних наук, доцент
СЕРГІЄНКО Тетяна Іванівна,
Інженерний інститут Запорізького
національного університету Міністерства
освіти і науки України, доцент кафедри
менеджменту організацій та управління
проектами

Захист відбудеться 08 червня 2019 р. об ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 12.093.02 у Маріупольському державному університеті за адресою: 87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129 а.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Маріупольського державного університету за адресою: 87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129.

Автореферат розісланий 03 травня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат політичних наук, доцент

С. В. Рябінін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Європейський Союз сьогодні – це унікальна міжнародна організація, членами якої є 28 країн з населенням більше 400 млн. на яку припадає 25 % світового ВВП. Другою за значенням після економічної політики в діяльності ЄС є регіональна політика, з 1988 р. вона визначається як структурна політика, Політика згуртування, яка сьогодні є найважливішим інструментом розвитку європейського інтеграційного процесу.

Системна криза яку переживає ЄС на сучасному етапі, спонукає до дослідження Політики згуртування як основного інструменту спроможного ефективно діяти в напрямі подолання кризових явищ, нейтралізації і мінімізації проблем та викликів, які сьогодні постають перед ЄС. У 2014 р. була прийнята нова концепція Політики згуртування, яка визначила принципи, цілі, задачі, напрямки її розвитку та механізми реалізації в нових умовах.

Сучасна Україна, підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, вступила у період масштабної модернізації, що охопила всі сторони життя суспільства та держави. Кардинальна трансформація торкнулася, зокрема, і регіональної політики. Для України регіональна політика завжди, а особливо після анексії Криму та подій на Південному Сході України, мала надзвичайно актуальне значення. Це пов'язано з низкою об'єктивних та суб'єктивних факторів, що стосуються яскраво вираженої регіональної специфіки. Вона відбивається на соціально-економічному розвитку регіонів, але у своїй основі має особливості культурно-історичного розвитку, зокрема, ментальності, конфесійної належності, мови, історичної пам'яті, національного складу. Регіональна політика, що проводиться з початку незалежності України, на наш погляд, не у повній мірі брала до уваги специфіку територіально-адміністративного устрою країни, з іншого боку, вона не змогла адекватно адаптуватися в умовах її динамічного політичного життя. Формування української державності об'єктивно вимагає наповнення регіональної політики новим змістом, інструментами та механізмами її реалізації, що враховували б досвід Європейського Союзу.

Сьогодні експерти вважають, що країни-члени ЄС мають одну з кращих у світі моделей регіональної політики, що ефективно реагує на виклики сьогодення. У рамках ЄС регіональна політика стала найважливішим інструментом поглиблення та розширення як інтеграційних процесів, так і європейського регіоналізму, формування нових просторово-територіальних структур, що принципово змінювали геополітичний простір Європи.

У цих процесах через програми транскордонного співробітництва задіяна і Україна. Таким чином, дослідження досвіду Європейського Союзу у контексті його застосування в нашій країні є актуальним, особливо тоді, коли Україна ступила на шлях кардинальної трансформації своєї регіональної політики, розпочавши процес децентралізації. Це дозволить імплементувати досвід Політики згуртування ЄС в постійну практику України. Досвід ЄС цікавий і тим, що може позбавити Україну помилкових рішень під час розробки нормативно-правової бази здійснення регіональної політики, її фінансового

забезпечення, зокрема у питаннях відносин між центром та громадами. Нарешті, аналіз досвіду ЄС дозволяє безпосередньо впроваджувати принципи та механізми політики згуртування, що довели свою ефективність не лише на наднаціональному рівні, але й у межах досвіду окремих країн, де відбулася повноцінна імплементація. Таким чином, дослідження сутності та закономірностей формування й еволюції сучасної регіональної політики ЄС має важливе теоретичне та практичне значення, зокрема для процесу європейської інтеграції України.

Стан наукової розробки проблеми. Міждисциплінарний характер регіональної політики обумовив активний інтерес до даної проблеми представників різних галузей знань. У той же час, незважаючи на інтерес дослідників, ряд проблем потребує подальшого вивчення, зокрема етапи формування регіональної політики, аналіз її реалізації в умовах системної кризи, яку переживає ЄС, а також її ефективності і можливості використання досвіду ЄС в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертація виконана в рамках наукової теми кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету «Південно-східний регіон України в умовах суспільно-політичної кризи» (011U000655). Особистий внесок автора у розробку цієї теми полягає в дослідженні регіональної політики ЄС, історії її становлення, концептуальної основи на сучасному етапі, механізмів реалізації в контексті стратегії розвитку ЄС «Європа – 2020» з метою виявити можливості використання досвіду ЄС в умовах України, в контексті реалізації її нової регіональної політики.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз становлення та модернізації регіональної політики Європейського Союзу в контексті вивчення потенціалу її використання в процесі реформування регіональної політики України. Виходячи з мети, основними завданнями дослідження є:

- проаналізувати та систематизувати концептуальні підходи та методологічні засади до вивчення проблеми регіональної політики;
- дати аналіз понятійно-категоріального апарату, пов'язаного з дослідженням регіональної політики;
- розкрити сучасний стан наукової розробки проблеми, визначити найбільш перспективні напрямки її подальшого дослідження;
- проаналізувати джерелознавчу базу роботи;
- обґрунтувати періодизацію процесу її модернізації;
- дослідити еволюцію концептуальних засад регіональної політики, її специфіку та тенденції розвитку на сучасному етапі в умовах зростання кризових явищ в ЄС;
- розкрити характер діяльності керівних структур ЄС з реалізації Стратегії розвитку Політики згуртування, в контексті досягнення цілей та задач Стратегії розвитку ЄС «Європа-2020»;

– визначити можливість використання досвіду ЄС, щодо реалізації регіональної політики ЄС в умовах модернізації сучасної України та виробити рекомендації до її використання.

Об’єкт дослідження – регіональна політика як одна з форм політичної діяльності, її сутність, функції та завдання.

Предмет дослідження – регіональна політика ЄС.

Хронологічні рамки дослідження. У дисертаційному дослідженні розглянуто історію становлення регіональної політики, яка бере свій початок разом із розвитком європейських інтеграційних процесів. Враховуючи глибокий науковий аналіз регіональної політики, здійснений у 80-90-і рр. ХХ ст., в роботі робимо акцент на характеристиці регіональної політики (Політики згуртування) в умовах зростання кризи ЄС у 2013 – 2018 рр. на основі аналізу реалізації Стратегії її розвитку, зафіксованій у семирічному плані на 2014 – 2020 рр.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації стала сукупність як загальнонаукових, так і спеціальних методів, що обумовлено міждисциплінарним характером теми дослідження. У роботі використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи, такі як: філософський, принцип історизму, метод структурно-функціонального аналізу, методи системного і компаративного аналізу.

Наукова новизна роботи обумовлена тим, що вперше у вітчизняній науковій літературі здійснено комплексний аналіз регіональної політики Європейського Союзу, а саме:

уперше:

– комплексно розглянуто взаємозв’язок регіональної політики згуртування з іншими напрямками політики ЄС, розкривається її роль у широкому спектрі гуманітарних завдань, що виходять зі стратегії «Європа – 2020»;

– проаналізовано форми та методи діяльності керівних структур ЄС з реалізації плану стратегічного розвитку політики згуртування на 2014 – 2020 рр.;

– в контексті розроблених критеріїв запропонована нова періодизація 4 етапів розвитку регіональної політики ЄС: 1951 – 1988 рр., 1988 – 2000 рр., 2000 – 2008 рр., 2008 р. – до сьогодні;

удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат, а саме: поняття «регіон», «єврорегіон», «транскордонне співробітництво», «регіональна політика», «Політика згуртування» у контексті нових підходів до їх трактування;

– концептуальні основи політики згуртування в період 2014-2018 рр.;

– концептуальне бачення принципів регіональної політики в Україні;

отримало подальший розвиток:

– аналіз факторів, що впливають на формування регіональної політики, зокрема вплив ЄС на розвиток програми «Східного партнерства» та роль програмних документів об’єднання на формування нових територіально-просторових структур;

– розгляд політики згуртування та її ролі в контексті процесів регіоналізації ЄС;

– уточнення критеріїв ефективності політики згуртування на сучасному етапі, значення та ролі політики згуртування у формуванні європейської ідентичності та привабливості іміджу ЄС.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вони дозволяють поглибити рівень наукового аналізу як ролі регіональної політики в цілому у розвитку сучасного суспільства, так і значущості політики згуртування в життєдіяльності такої складної багаторівневої структури, якою є Європейський Союз. Сформульовані рекомендації можуть бути використані під час розробки як концептуальних засад регіональної політики в Україні, так і її реалізації.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Маріупольського державного університету на спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» під час викладання курсів «Роль ЄС в сучасному світі», «Політичні інститути і процеси», «Етнополітологія», «Міжнародні організації», «Зовнішня політика країн Європи», «Конфліктологія та теорія переговорів», «Порівняльна політологія».

Особистий внесок автора. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, наведені й викладені в роботі наукові результати отримані безпосередньо автором та є особистим внеском здобувача в розробку проблеми.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Міжнародна наукова конференція «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (м. Суми, 20 – 21 лютого 2008 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Україна і світ: проблеми історії» (м. Маріуполь, 28 листопада 2008 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених Українська державність: історія і сучасність (м. Маріуполь, 26 листопада 2009 р.), Науково-практична конференція викладачів «Актуальні проблеми науки та освіти» (м. Маріуполь, 5 лютого 2010р., 02 лютого 2018 р.), Інтернет-конференція «Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу» (м. Маріуполь, 2018 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 12 наукових статей загальним обсягом 7,8 д.а., надрукованих у фахових виданнях з політичних наук.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 193 сторінках. Робота містить 7 додатків на 8 сторінках. Список використаних джерел охоплює 373 найменувань на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету та основні задачі дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про їх апробацію та публікацію.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні засади дослідження**» розглянуто основні поняття і категорії дослідження, визначено стан наукової розробки теми, дана характеристика джерельної бази роботи, обґрунтовано використання необхідної методології.

У підрозділі 1.1 «*Категоріально-понятійний апарат дослідження регіональної політики*» розкриті такі поняття як «регіон», «регіоналізм», «регіональна політика», «Політика згуртування», «єврорегіон». Аналіз показав відсутність єдиного підходу до трактування цих понять та різноманітності концептуально-методологічних підходів до їх аналізу залежно від приналежності автора до тієї чи іншої науки. У той же час існують міждисциплінарні підходи, які також принципово відрізняються. Серед них необхідно виокремити методологію, що впливає з теорії регіонального інституціоналізму та соціального простору, функціональної теорії. Згідно з ними регіони можуть бути функціональними, культурними, адміністративними.

Ряд дослідників намагаються осмислити сутність феномену регіону на основі дескриптивного підходу. На думку автора, поняття «регіон» з точки зору вивчення регіональної політики ЄС, найбільш вдало трактується у законодавчо-правових документах Європейського Союзу, зокрема «Декларації щодо регіоналізму в Європі» (1996 р.). У контексті концепції територіально-просторового розвитку ЄС, що відображена в ряді документів, прийнятих ЄС, а також в контексті розвитку європейського інтеграційного процесу, розкриваються поняття «єврорегіон» та «транскордонне співробітництво». Значна увага в розділі приділяється розкриттю суті таких понять та явищ як «регіоналізм», «регіоналізація». Розкриваючи значення цих понять у контексті розвитку інтеграційних процесів, показано їх взаємозв'язок на основі аналізу існуючих підходів до суті регіоналізму. У роботі зроблена спроба його типологізації. Так автор виділяє відкритий та закритий регіоналізм, м'який та жорсткий, знизу та зверху, а також солідаризується з рядом дослідників, розглядаючи транскордонне співробітництво як форму транснаціонального регіоналізму.

Аналізуючи поняття «регіональна політика», визначення якого має дискусійний характер, автор кладе в основу своєї роботи трактування, подане у документах ЄС, як найбільш адекватне. При цьому уточнює поняття «Політика згуртування», що увійшло в офіційне використання в документах ЄС з 1988 р., і наголошує, що це поняття набагато ширше, ніж регіональна політика. Політика згуртування має більш широкі функції та задачі, а також імплементована та є елементом інших політик ЄС, насамперед, його спільної зовнішньої політики. У цьому контексті автор розкриває базові принципи, що лежать у її основі.

У підрозділі 1.2 «Стан наукової розробки, джерела та методи дослідження» здійснено аналіз великої кількості досліджень, представлених західними та вітчизняними авторами. Проведена їх систематизація, виділено п'ять групи робіт на основі проблемного принципу. Перша група – загальні роботи, які досліджують проблеми інтеграції та становлення Європейського Союзу. Серед них роботи А. Борко, В. Копійки, Т. Кузміна, Ю. Борисива, Ф. Барановського, К. Бенедиктова, А. Білого, А. Бурсова, Л. Ковальського, А. Лунькова, Т. Шинкаренка, Ю. Шишкова, колективні монографії «Політика європейської інтеграції» під редакцією В. Воронкової, «Велика Європа: ідеї, реальність, майбутнє» під редакцією А. Громико, «Криза ЄС та перспективи європейської інтеграції» за редакцією Н. І. Арбатова. Цінність цих робіт полягає у глибокому аналізі тенденцій характерних для сучасного інтеграційного процесу у межах ЄС та перспектив його розвитку.

Друга група досліджень – це роботи, що вивчають сутність регіоналізму та регіональної політики. Це роботи О. Бабінової, О. Воскресенського, Ю. Гладкого, А. Чистобаєва, колективна монографія під редакцією Б. Гуменюка та С. Шерінга «Глобалізація і сучасний міжнародний процес». Серед західних дослідників слід відзначити роботи С. Боррас-Аломара, К. Гарві, А. Гюрела, М. Кітінга, Л. Хуге, Ч. Джефері, А. Маркусена, Л. де Соузі, П. Шміт-Егне, Ж. Лябаса, М. Петерсона тощо. Проблема єврорегіонів та транскордонного співробітництва досліджується в монографіях Н. Мікули, А. Кузнецова, роботах Н. Белова та А. Язькової, М. Белицького, О. Гражданкіна, В. Кифяк, Ж. П. Лехнере, М. Перкмана, З. Маршанія. Аналіз робіт цієї групи дає можливість більш глибоко осмислити суть регіональної політики ЄС на різних етапах її розвитку та визначити її роль у процесі регіоналізації.

Третя група робіт аналізує загалом регіональну політику та регіональну політику ЄС. Серед них роботи Н. Голуб'як, Н. Ліби, І. Зварича, О. Булатової, З. Варналія, Н. Ванхове, Д. Х. Клаассена, І. Бусингіної, О. Полікарпової, Л. Трофіна, В. Чужікова, А. Норре тощо.

Четверта група робіт досліджує роль регіональної політики ЄС у становленні та модернізації національних політик країн членів ЄС. Серед них необхідно виокремити колективну монографію під редакцією О. Кузнецова «Регіональна політика: зарубіжний досвід та російські реалії», А. Волкова, Н. Аврамчикової, С. Артболецького, Н. Кірсанової. Серед західних дослідників ця проблема розкривається в дослідженнях Т. Андреу, Р. Водонівеца, К. Мітрута, Хр. Параскевопулоса, К. Фізерстоуна, Фр. Шиммельфа. Ці дослідження дозволили визначити характер взаємодії наднаціональної політики ЄС з національними політиками країн-членів, охарактеризувати як Брюссель реалізуючи свою політику, враховував особливості національних регіональних політик.

П'ята група робіт включає дослідження, які аналізують цілі, завдання і концептуальні основи нової регіональної політики України. Це роботи О. Стойко, В. Горячука, Д. Дукова, А. Павлука, «Нова регіональна політика для нової України: Аналітична доповідь» під редакцією Я. Жаліло, монографія «Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні

пріоритети» за загальною редакцією З. Варналія. Цінність цих робіт полягає в тому, що вони дозволяють дослідити характер, цілі і завдання, а також концептуальні основи сучасної регіональної політики України, виявити її пріоритети, механізми реалізації, а також комплекс проблем, з якими вона сьогодні стикається, реалізуючи політику децентралізації.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати про достатньо глибокий рівень розробки проблем. У той же час низка проблем потребує уточнення і подальшого наукового осмислення. Так, сьогодні немає єдиного підходу до хронологічних рамок становлення і розвитку регіональної політики, практично не знайшли відображення проблеми, пов'язані з дослідженням форм і механізмів діяльності керівних структур ЄС, з формування і реалізації сучасної концепції Політики згуртування, а також проблеми взаємодії Політики згуртування з іншими політиками ЄС. Що говорить про актуальність дослідження.

Джерелознавча база дослідження представлена широким колом джерел, які систематизовані за шістьма групами. *Першу групу* джерел складають нормативно-законодавчі акти, що стосуються історії розвитку інтеграційних процесів в Європі та створення й подальшого розвитку Європейського Союзу.

Друга група – нормативно-правові документи, що визначили формування безпосередньо регіональної політики згуртування ЄС, а також її головних об'єктів – регіонів. Характер документів та матеріалів, а також їхній обсяг настільки великий, що в цій групі джерел було виокремлено підгрупи залежно від структур, що їх приймають, а також змісту.

До *третьої групи* належать документи, які характеризують діяльність структур, котрі реалізують Політику згуртування, а також розкривають концептуальні засади, принципи та механізми її реалізації.

Четверта група джерел представлена документами, що характеризують формування та рівень концептуального й інституційного розвитку регіональної політики країн-членів Європейського Союзу.

П'ята група джерел представлена значним обсягом статистичних даних, пов'язаних з реалізацією регіональної політики в 2014 – 2018 рр., а також у більш ранній період для точної оцінки ефективності «Політики згуртування».

Шоста група включає масив інформаційних матеріалів, надрукованих у ЗМІ, в першу чергу, присвячених різним аспектам Політики згуртування. До цієї групи належать також матеріали веб-сайтів регіональних та національних органів влади, де широко представлені інформаційні матеріали, що стосуються реалізації окремих проектів та програм.

Загалом характер та обсяг використаних в роботі джерел дає можливість дослідити поставлені цілі та завдання. Для цього використовується комплекс методів як загальнонаукових, так і спеціальних.

Філософський метод дозволяє осмислити такі поняття, як «глобалізація», «інтеграція», «регіоналізація». Саме в їхньому контексті можливо зрозуміти таке унікальне явище, як утворення ЄС і характер його діяльності [підрозділи 1.1, 3.1]. Серед філософських методів особливе значення має діалектичний метод, що дозволяє розглянути процес реалізації регіональної

політики через співвідношення національного та регіонального [підрозділи 2.1, 2.2, 3.1]. Також дозволяє виявити характер взаємодії таких процесів, як інтеграція та регіоналізація. Без аналізу цієї взаємодії та її наслідків не можна зрозуміти ту роль, яку відіграє регіональна політика у цих процесах [підрозділи 2.1, 3.1]. Цей підхід є необхідним при аналізі факторів, що впливають на формування регіональної політики [підрозділ 2.1].

У роботі також використані принцип історизму та конкретно-історичний підхід, що допомогли визначити та обґрунтувати етапи розвитку регіональної політики [підрозділи 2.1, 2.2]. Було застосовано системний та комплексний підходи, а також метод структурно-функціонального аналізу, які сприяли розкриттю специфіки рівнів регіональної політики та виявленню характеру їхніх зв'язків. Системний підхід став визначальним при аналізі факторів та процесів, пов'язаних як з формуванням, так і з реалізацією регіональної політики [підрозділи 2.1, 2.2, 3.1]. На основі компаративного методу та методу аналізу та синтезу, методу case-study було досліджено вплив регіональної політики на характер змін, що відбувалися в регіонах, а також виявлено загальні та специфічні особливості її реалізації в окремих країнах [підрозділи 2.1]. У процесі дослідження політичних інститутів використовувався метод політичного аналізу, у свою чергу, термінологічний аналіз використовувався при визначенні категоріального апарату [підрозділи 1.1]. Комплексне використання всіх зазначених методологічних принципів і підходів дало можливість забезпечити цілісне розкриття об'єкту дослідження.

У другому розділі **«Становлення та еволюція регіональної політики ЄС»** розглядається процес формування регіональної політики ЄС, фактори, що на нього впливають, досліджується сучасна концепція Політики згуртування.

У *підрозділі 2.1 «Етапи розвитку регіональної політики ЄС»* досліджується історія становлення регіональної політики ЄС. Аналіз літератури свідчить про те, що у питаннях, пов'язаних з початком процесу формування регіональної політики та виділення етапів її розвитку, немає єдиного підходу. Критерії визначення етапів висувуються залежно від наукової приналежності авторів. Автором на основі існуючих підходів до періодизації регіональної політики та аналізу самого процесу її становлення запропонована власна схема періодизації регіональної політики. В її основу був покладений комплексний підхід, що передбачає аналіз факторів, які впливають на її розвиток і появу її нових якісних характеристик.

Були визначені такі фактори: зовнішні і внутрішні, короткострокові та довгострокові, об'єктивні та суб'єктивні. До зовнішніх факторів відносяться глобалізація, зміни геополітичної ситуації у світі у зв'язку з крахом біполярної системи, світова економічна криза. До домінуючих внутрішніх факторів відносять процес інтеграції вшир та вглиб, регіоналізації, демографічний фактор, що має як внутрішню, так і зовнішню складову, специфіку розвитку регіонів. Останнє має довгостроковий характер.

Аналіз факторів і змін, які проходять під їхнім впливом дозволили виділити наступні етапи в її розвитку: перший – 1951 – 1988 рр., другий – 1988

– 2000 рр., третій – 2000 – 2008 рр. і четвертий – з 2008 р. до теперішнього часу. Таким чином, початком становлення регіональної політики автор вважає 1951 р., пов'язуючи це з утворенням Європейського об'єднання вугілля та сталі. Кінцевою межею цього етапу є 1988 р., який визнається більшістю дослідників та експертів як знаковий у розвитку регіональної політики, коли вона в результаті здійснення реформ трансформувалася в структурну політику, отримавши назву Політика згуртування.

Другий етап охоплює період з 1988 р. до 2000 р. і пов'язаний з якісними змінами в розвитку інтеграційного процесу, що призвели до створення Європейського Союзу, та завершенням до 2000 р. формування валютного союзу, переходом низки країн на єдину валюту, а також прийняттям Брюсселем рішення про масштабне розширення союзу. Усе це потребувало модернізації його регіональної політики, перспективи якої були чітко визначені в Лісабонській стратегії розвитку ЄС, прийнятій у 2000 р.

Період з 2000 до 2008 року охоплює третій етап у розвитку Політики згуртування. Необхідність та спрямованість її модернізації витікали з прийнятої у 2000 р. Стратегії розвитку ЄС «Європа – 2020». На цьому етапі Політика згуртування набуває нових кількісних та якісних характеристик. Її розвиток визначається семирічними планами розвитку ЄС. Вона трансформується в інструмент формування нового територіального ландшафту ЄС, відбувається процес її імплементації в інші політики Європейського Союзу. Кінцева точка цього етапу пов'язана з початком світової економічної і фінансової кризи.

Четвертий етап з 2008 р. до сьогодні – його особливістю є те, що він характеризується масштабною системною кризою Європейського Союзу, наростання відцентрових сил всередині ЄС, зростанням сепаратизму, націоналізму, євроскептицизму. Яскравим проявом цієї кризи став Брекзїт. У цих умовах регіональна політика ЄС (Політика згуртування) трансформується у найважливіший інструмент у здоланні кризових явищ. У цей період вона імплементується в інші політики ЄС, фактично, бере на себе координуючу роль та набуває нових функцій, реалізуючи не властиві їй раніше задачі, як-от вирішення міграційної проблеми, формування європейської ідентичності, розвиток міжнародних відносин на субрегіонально-континентальному рівні.

Підрозділ 2.2 «Концептуальні засади сучасної регіональної політики ЄС» присвячено аналізу концептуальних основ Політики згуртування, що реалізується в період з 2008 р. до теперішнього часу і відображені в планах Стратегії її розвитку 2006 – 2013 рр. та 2014 – 2020 рр. Сутність її концепту, задач та цілей в Плані 2006-2013 рр. розкрито в ряді досліджень, тому акцент робиться на дослідженні Політики згуртування, що реалізується з 2014 р. Її формування спиралося на результати виконання Плану розвитку Політики згуртування 2006 – 2013 рр., які виявили ряд проблем, обумовлених кризою 2008 р., а також прийняттям в 2010 р. нової Стратегії розвитку ЄС «Європа – 2020».

Основні положення нової концепції викладені в «Стратегії розвитку на 2014 – 2020 рр.», Хартії місцевого самоврядування, документах, що визначають нові правила фінансування та реформування Фонду згуртування. Нова концепція

розглядала Політику згуртування як важливий інструмент подолання кризових явищ. Її модернізація була націлена на збільшення ролі Політики згуртування в досягненні цілей та задач, які поставлені у Стратегії розвитку ЄС «Європа – 2020». У новій концепції були скоректовані цілі Політики згуртування, їх число було доведено до трьох, принципово новим стало визначення тематичних пріоритетів її напрямків. Були прийняті нові правила фінансування для структурних фондів, які вимагають від них фінансування тематичних пріоритетів. У той же час вони спрощували доступ регіонів до отримання коштів для своїх проектів. Більш широко став розумітися принцип партнерства, пов'язаний перш за все з підвищенням ролі регіонів як акторів регіональної політики. Цьому мало сприяти укладання партнерських контрактів між ЄС та національними державами. Введення цього елемента в Політику згуртування стало принципово новим підходом у контексті управління регіональною політикою. Спрощенню та відкритості мали сприяти і принципи пропорційності. На подолання дефіциту демократії було спрямоване подальше поглиблення та розширення принципу субсидіарності, про що свідчили положення Хартії місцевого самоврядування, а також створення цільових груп із субсидіарності та співмірності. Конкретизований був принцип доповнюваності, який мав на увазі фінансування проектів та програм спільно, де 50 % виділяли структурні фонди ЄС, інше фінансувалося за рахунок національних та регіональних бюджетів. Був введений принцип економічної взаємообумовленості.

Сучасна концепція регіональної політики передбачає і спрямована на те, щоб більш ефективно використовувати потенціал Політики згуртування як інструменту формування нового територіально-просторового ландшафту ЄС через розвиток малої інтеграції, створення євро регіонів різного типу шляхом реалізації програми INTERO, а також впровадження макроекономічних стратегій, що формують нові просторові структури на основі реалізації спільних економічних, соціальних, культурно-гуманітарних проектів на території цілого ряду регіонів. Особливістю нової концепції стала її яскраво виражена соціальна спрямованість, пов'язана з боротьбою з бідністю, безробіттям особливо серед молоді.

Як ніколи раніше нова концепція мала на увазі жорстку ув'язку національних регіональних політик з Політикою згуртування, їх тісну взаємодію в контексті реалізації Стратегії Європа – 2020. У той же час вона продовжила курс на подальшу трансформацію регіонів до рівноправних акторів Політики згуртування, подолання дефіциту демократії, переходячи від політики єдиного центру до мультикультуралізму, що реалізується на основі як вертикальної, так і горизонтальної координації. Це мало особливе значення в умовах наростання євроскептицизму та сепаратизму.

У третьому розділі **«Реалізація Політики згуртування в 2014 – 2019 рр.»** присвячений аналізу діяльності керівних структур ЄС, спрямована на реалізацію семирічного плану Стратегії розвитку Політики згуртування на 2014 – 2020 рр., а також аналіз можливостей використання досвіду ЄС з реалізації регіональної політики для України.

Підрозділ 3.1. «Напрями і форми діяльності структур ЄС з реалізації Стратегії розвитку Політики згуртування 2014 – 2020 рр.». Розглянуто діяльність Єврокомісії, Генерального Директорату з регіональної політики, а також Комітету регіонів, що має консультативні функції. Досліджуються інструменти реалізації ними Політики згуртування в умовах зростання кризових явищ у середині співтовариства. Проявом яких є міграційна криза 2014 – 2015 рр., зростання євроскептицизму, підтвердженням чого став Брекзїт. У цих умовах реалізація Стратегії розвитку Політики згуртування, що була визначена у плані її реалізації на 2014 – 2020 рр., набуває особливого значення. Аналіз підсумків виконання попереднього плану її розвитку, що був здійснений Єврокомісією виявив цілий комплекс проблем, що впливають на результативність Політики згуртування. У контексті їх вирішень Єврокомісія спільно з Директоратом та за участю Комітету регіонів внесла ряд змін до Стратегії розвитку. У цей період відбувається реформа Фонду солідарності, одного з фінансових механізмів її фінансування, зміна правил закриття Проектів і Програм, розробка критерії до Операційних програм, які мали вперше прийматися на основі укладення партнерських угод між Єврокомісією та національною-державою членом ЄС.

Удосконалення системи управління розглядається керівними структурами ЄС як найважливіша умова подолання бюрократизму, адміністрування, дефіциту демократії, що призводить до підвищення ефективності реалізованої політики. У цьому контексті велике значення мало прийняття Хартії місцевого самоврядування, розробка методики визначення ефективності державного управління, а також впровадження інструменту TATEXREGIO PEEK-2, інформаційного ресурсу для європейських адміністративних структур. Продовжується робота з навчання кадрів, що працюють в рамках регіональної політики, спрямована на підвищення їх професіоналізму та компетенції.

На підвищення ефективності управління були націлені і вперше вводилися як елемент системи підписання контрактів про Партнерство між Єврокомісією та країнами-членами ЄС. Це сприяло підвищенню взаємної відповідальності, створювало умови для більш тісної ув'язки та взаємодії національних політик з Політикою згуртування.

Вирішуючи головну проблему диспропорції і асиметрії, які збільшувалися внаслідок кризи 2008 р., керівництво ЄС шукало нові механізми їхнього розв'язання. Прикладом можуть слугувати спеціально розроблені проекти для конкретних регіонів: для найбільш відсталих регіонів у Польщі, Словаччині, Румунії з метою переходу на нові технології, впровадження нових моделей розвитку регіонів – «потрійна спіраль».

У діяльності усіх керівних структур велику увагу приділяли реалізації завдань, пов'язаних з подальшим розвитком інтеграції та регіоналізації, спрямованих на формування нових просторово-територіальних структур. Це стосувалося як розвитку малих форм інтеграції – єврорегіонів різного типу, так і впровадження нових макроекономічних стратегій. У цей період до вже двох існуючих Стратегія ЄС для Балтійського та Дунайського регіонів додається макроекономічна стратегія для Альпійського регіону та Адріатичного і

Іонійського морів. Особливістю цих стратегій є те, що вони включають регіони не всі країни в яких є членами ЄС. У межах цих стратегій приймається низка масштабних проектів, спрямованих на формування нових просторових структур Єврорегіонів, що спираються на прикордонне та транскордонне співробітництво. Головним інструментом їх створення як і до цього є програма INTERREG – 5. Її особливістю є розвиток регіонального співробітництва у Середземноморському регіоні. У контексті вирішення цього завдання у рамках Політики згуртування створюється нова структура Євро-Середземноморська асамблея представників регіональної та місцевої влади (ARLEM).

Вирішуючи завдання територіальної доступності, як один з пріоритетів, що визначений у Стратегії розвитку Політики згуртування на період 2014 – 2020 рр., Єврокомісія вдвічі збільшила об'єми фінансування на створення єдиної транспортної європейської системи TEN-T, у межах якої було реалізовано понад 100 проектів.

Особливе значення надавалося впровадженню інноваційних технологій. У межах Політики згуртування був реалізований ряд проектів, пов'язаних з формуванням технопарків, на рівні Єврокомісії створювалися групи високого рівня з експертів для надання допомоги регіонам в розробці таких проектів та програм. Було створено інноваційне табло, проводилися конкурси на кращий інноваційний проект, широко використовувалася практика проведення семінарів і конференцій, була створена спеціальна платформа з обміну досвідом у сфері впровадження інновацій.

Принципово новими у реалізації Політики згуртування стали проблеми молоді та мігрантів. Вирішення першої витікало з пріоритетів, визначених у Стратегії розвитку Політики згуртування. А використання Політики згуртування для вирішення другої було обумовлене міграційною кризою 2014 – 2015 рр. У контексті вирішення проблеми молоді. Було реалізовано ряд проектів та програм, спрямованих на створення робочих місць і умов для доступу до освіти і отримання професійних знань. Особливістю залучення Політики згуртування до вирішення міграційної кризи була відсутність єдиного підходу до її вирішення. Комітет регіонів жорстко критикував міграційну політику Єврокомісії. Відображаючи інтереси регіонів, він розробив власну Стратегію адаптування мігрантів та їх інтеграцію до європейської спільноти.

У цей період особливого значення у діяльності керівних структур набуває напрям, пов'язаний з формуванням позитивного іміджу ЄС. Причиною цього було зростання євроскептицизму, націоналізму. Яскравим прикладом цих настроїв став Брекзїт. У цих умовах Політика згуртування розглядалась як найбільш ефективний іміджевий інструмент. З цією метою розширюється її інформаційний ресурс. Поява нових програм на каналі «Європа», створення нових сайтів, зокрема на регіональному рівні, які доносять інформацію про цілі та завдання, результати Політики згуртування. Широко популяризуються проекти і програми, що реалізуються в її межах, не тільки медіа, але і в таких формах як проведення конкурсів серед журналістів на краще висвітлення життя регіонів, конкурси «Кращий регіон», «Кращий проект». З цією метою використовувалися ювілейні дати – 30-річчя Політики згуртування, 25-річчя

програми INTERREG, 40-річчя Фонду регіонального розвитку, 60-річчя інтеграційної структури ЄС.

Діяльність керівних структур ЄС з реалізації Політики згуртування характеризувалася прагненням до максимальної відкритості і прозорості. На це націлена інформаційна політика, пов'язана з прагненням давати об'єктивну повну інформацію про свою діяльність, прийняті рішення та їх результати. З цією метою широко застосовується весь спектр засобів – від Інтернет, телебачення до друкованої продукції. Особливе значення, як показує аналіз, усі структури надавали налагодженню зворотного зв'язку. З цією метою систематично проводилися публічні консультації, дискусії та опитування. З одного боку це дозволяло виявити настрої і думки населення ЄС, його окремих регіонів з окремих питань. З іншого – оцінки, отримані в ході цих заходів, дозволяли приймати більш оптимальні рішення.

Таким чином, відкритість та прозорість в реалізації Політики згуртування, сприяло формуванню у громадян ЄС розуміння важливості та значущості регіональної політики в їхньому житті, а також значущості їх регіонів для функціонування такої багаторівневої структури. Вони дозволили сформулювати у громадян ЄС почуття співпричетності до тих проблем, з якими зіштовхувалися мешканці міст та регіонів.

У підрозділі 3.2. «Досвід регіональної політики ЄС для України в контексті перспективи євроінтеграції» розкриваються можливості використання в Україні напрацьованого в ЄС досвіду з проведення регіональної політики. У цьому контексті автор спирається на тезу про те, що для подальшого успішного процесу демократизації і реалізації курсу на євроінтеграцію України особливого значення набуває проведення нової модернізованої регіональної політики. Тому досвід ЄС становить значний інтерес. По-перше, на його значення сьогодні вказують як експерти, так і дослідники, формулюючи свої рекомендації. На основі проведеного дослідження для України в умовах здійснення децентралізації значний інтерес становить також сформульована система багаторівневого управління, на основі принципу субсидіарності і принципів багаторівневого управління, відображених в Хартії, коли регіони є повноправними партнерами центру і активно беруть участь в самому процесі формування регіональної політики.

По-друге, ефективність регіональної політики багато в чому обумовлена чітким виокремлюванням її об'єктів, тобто регіонів, з урахуванням їхніх особливостей. Автор солідарний з думкою низки українських дослідників про те, що типологія, яка використовується сьогодні в ЄС, з невеликою корекцією може бути використана в Україні.

По-третє, як показує досвід децентралізації, однією з болючих проблем є відсутність необхідного рівня професіоналізму та компетентності керівного апарату на місцях. У цьому контексті система, створена на рівні ЄС з навчання кадрів, підвищення їхньої професійної підготовки, а також моніторингу їхнього професіоналізму та компетентності в рамках Політики згуртування, могла би бути використана Міністерством регіонального розвитку. Для її адаптації до

умов України необхідно використовувати експертів і дослідників з центрів вивчення регіональної політики.

По-четверте, досвід реалізації Політики згуртування Євросоюзу свідчить про необхідність її широкої популяризації, створення інформаційних ресурсів, що дозволяє мешканцям усіх регіонів мати уявлення про цілі і завдання регіональної політики, проекти, які реалізуються в її рамках на всіх рівнях від наднаціонального до місцевого. Цей напрям практично не реалізується в Україні. Доцільно в рамках національних каналів і суспільного телебачення розпочати практику показу програм, що інформують про процес децентралізації, її успіхи та проблеми, кращі регіональні проекти, досвід діяльності кращих громад, створення платформ з обміну досвідом. Система інформування повинна бути створена і на регіональному рівні, повинна мати системний, цілеспрямований характер.

По-п'яте, успіх регіональної політики багато в чому визначається зворотнім зв'язком, безпосередньою участю мешканців регіонів не тільки в її реалізації, але і в процесі її формування. У цьому контексті досвід керівних структур Євросоюзу з проведення суспільних дебатів, консультацій з конкретних проектів, програм, опитувань суспільної думки, конференцій в режим онлайн за участі представників усіх зацікавлених структур і простих громадян, на наш погляд, повинен увійти до практики структур, відповідальних за регіональну політику на всіх рівнях.

По-шосте, в межах реалізації регіональної політики в Україні особливої актуальності сьогодні набуває питання про надання допомоги центром регіонам, зокрема новим територіальним громадам. У цьому контексті досвід діяльності Єврокомісії, Директорату та Комітету регіонів є вкрай важливим. Це в першу чергу форми, через які здійснюється допомога в розробці проектів і програм розвитку регіонів, більш ефективного використання фінансових ресурсів. До таких форм відносяться спеціальні експертні групи, які залучаються для надання такого роду допомоги, видання методичних рекомендацій, створення проектів, що передбачають надання допомоги з окремих напрямків регіональної політики, використання широкого кола експертів та дослідників, що займаються проблемами регіоналістики, суспільно-політичного розвитку, специфікою історичного розвитку тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації проаналізована регіональна політика Європейського Союзу на сучасному етапі. Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати ряд висновків теоретичного і практичного характеру, основними з яких є:

1. Результати дослідження понятійної і методологічної бази, пов'язаної з аналізом регіональної політики, свідчать про те, що такі фундаментальні поняття як «регіон», «регіоналізація», «регіоналізм», «регіональна політика», «транскордонне співробітництво», «єврорегіон», не мають однозначного

тлумачення в сучасній науковій літературі і мають дискусійний характер. Це обумовлено тим, що дані категорії широко використовуються в ряді галузей знань – економіці, праві, географії, політології, культурології тощо. Їх представники вкладають свій зміст, що відповідає завданням і цілям даної конкретної науки. Нами було використано поняття «регіон», визначення якого надається правовими документами ЄС, і яке, на наш погляд, найбільш адаптоване для дослідження його регіональної політики. Особливістю підходів у трактуванні поняття «регіоналізм» і «регіоналізації» є те, що ряд дослідників вважають їх синонімами. У цій роботі вони визначаються як два різних поняття. Поняття «регіональна політика» також має дискусійний характер. З 1988 р. регіональна політика ЄС має офіційну назву Політика згуртування. Зміст, який вкладається в це поняття, набагато ширший, ніж класичне трактування регіональної політики. Це обумовлено як розширенням її задач і функцій, так і її імплементацією в інші типи політик ЄС.

2. Багатоаспектність та міждисциплінарний характер предмета дослідження обумовили необхідність вивчення широкого кола літератури, аналіз якої сприяв розкриттю сучасного стану наукової розробки Регіональної політики ЄС. Визначено, що наукова база дослідження охоплює велику кількість робіт зарубіжних та вітчизняних авторів. Її особливістю є міждисциплінарний характер, велику частину робіт представляють дослідження економічної науки. Під час систематизації наявних робіт, було зроблено акцент на дослідження, в яких проблема регіональної політики розглядається в рамках політології, а також опублікованих після створення ЄС. При систематизації був використаний проблемний принцип за тематичними напрямками. Це дозволило виявити, що низка проблем, пов'язаних з регіональною політикою ЄС, опинилися поза полем зору досліджень. Окремі аспекти, зокрема питання про періодизацію регіональної політики ЄС, носять дискусійний характер. Глибшого осмислення вимагає аналіз чинників, під впливом яких проходив процес формування цього напрямку в діяльності ЄС, а також ті форми, які використовуються структурами управління регіональною політикою в ході її реалізації, характер її взаємодії з іншими політиками.

3. Проведений аналіз процесу становлення та трансформації політики ЄС в структурну політику, що отримав відображення в документах ЄС як «Політика згуртування», дозволив систематизувати чинники, під впливом яких розвився цей процес. Це фактори зовнішні, внутрішні, а також ті, що носять об'єктивний та суб'єктивний характер, фактори, що діють протягом становлення та розвитку регіональної політики, та ті, дія яких, обмежилася певними хронологічними рамками. Серед зовнішніх факторів необхідно виділити розвиток глобалізації, світові економічні кризи, особливо 2008 р., геополітичні зміни, пов'язані з крахом біполярної системи, кольорові революції тощо. Домінантними факторами були та залишаються процеси інтеграції вшир та вглиб, процеси регіоналізації. У ХХІ ст. особливого значення набуває демографічний фактор, особливо його міграційна складова та процес урбанізації. Особливу роль відіграють ідеологічні концепти, що лежать в основі регіональної політики,

зокрема концепція «Європа регіонів», на основі якої Політика згуртування розвивалася доволі довгий період.

4. Систематизація факторів впливу та дослідження процесу трансформації регіональної політики, в ході якого вона набувала нові якісні та кількісні характеристики, стали критеріями для запропонованої в дослідженні періодизації розвитку регіональної політики. Це 1951 – 1988 рр. – хронологічні межі початкового етапу. На цьому етапі закладалися концептуальні основи регіональної політики, йшов пошук форм і механізмів її реалізації, який був завершений до 1988 р., коли регіональна політика отримала новий статус і стала Політикою згуртування. На другому етапі (1988 – 2000 рр.) Політика згуртування отримує розвиток вже в межах нової інтеграційної структури ЄС, завершується процес формування її принципів і механізмів реалізації. В основу її розвитку було покладено концепт «Європа регіонів». На третьому етапі – 2000 – 2008 рр. – Політика згуртування трансформується в головний інструмент розширення ЄС, проходить процес її імплементації у зовнішню політику Євросоюзу. Четвертий етап – з 2008 р. до сьогодні – пов'язаний з початком світової фінансової кризи і набуттям чинності Лісабонської угоди, що принципово змінило ситуацію в середині Європейського Союзу. В цей час збільшується значення наднаціональних структур, зокрема і Політики згуртування. З іншого боку, економічна криза 2008 р. трансформувалася в масштабну системну кризу ЄС, проявом якої стало зростання націоналізму, сепаратизму та євроскептицизму, свідченням чого став Брекзїт. Усе це не могло на відобразитися на регіональній політиці.

5. Регіональна політика на кожному етапі свого розвитку набувала нових кількісних та якісних характеристик, демонструючи при цьому надзвичайний динамізм, креативність, здатність адаптуватися у мінливих умовах. Від простої системи розподілу «гасіння пожежі» регіональна політика ЄС, спираючись на теоретичні розробки вчених і досвід регіональних політик, що реалізуються в межах національних держав, трансформувалася в складне багаторівневе явище в широкому соціально-економічному, політичному та гуманітарному дискурсі. Адаптуючись до мінливих умов реалізації завдань і викликів, які доводилося вирішувати в конкретних умовах кожного етапу, вона змінювала моделі, що лежать в її основі, та ідеологічні концепти. Від простої моделі розподілу вона пройшла шлях до селективної моделі, найбільш ефективної в умовах криз. Змінюються також і ідеограми, в межах яких визначалися перспективи її розвитку від «Європи регіонів» до «Європи з регіонами».

6. Сучасна концепція Політики згуртування формувалася в найдраматичніший період історії ЄС, його глибокої кризи, що включила до порядку денного питання про життєздатність цієї структури. Дотримуючись спадковості, що яскраво проявляється в принципах, покладених в її основу і сформульованих наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., вона розширила трактування та наповнила новим змістом принцип партнерства, субсидіарності, взаємодоповнюваності, ввела принцип економічної взаємообумовленості, скоректувала цілі та чітко визначила її пріоритети, надавши їм тематичного характеру. Нова концепція була націлена на здобуття Політикою згуртування

нових якісних і кількісних характеристик, обумовлених необхідністю адаптуватися до нових завдань і викликів, які стали як перед ЄС в цілому, так і перед регіональною політикою. Її особливостями було посилення вимог до національних регіональних політик, більш тісної їх взаємодії та прив'язки до Політики згуртування, а також націленість регіональних політик усіх рівнів на реалізацію цілей та задач Стратегії розвитку ЄС «Європа-2020», що дозволяє дослідникам характеризувати її як політику сталого розвитку, що, на наш погляд, повністю правомірно відповідає її суті на сучасному етапі.

7. Проведений аналіз діяльності керівних структур ЄС: Єврокомісії, Генерального Директорату з регіональної політики і Комітету регіонів як консультативного органу свідчать про те, що вони працюють в тісній взаємодії в межах тих компетенцій, які визначаються правовими нормами для кожного з них. Визначальна роль для формування регіональної політики та її реалізації належить Єврокомісії. У досліджуваній період вона збільшилася у зв'язку з необхідністю підтримувати на національному рівні партнерські контракти, які стали відповідно до нової концепції Політики згуртування поряд зі структурними фондами основою її реалізації. У цей період зростає роль Комітету регіонів, про що переконливо свідчить факт запрошення його представників до складу Директорату регіональної політики. Комітет регіонів, який за своєю сутністю є консультативним органом, відображав інтереси регіонів, як показує аналіз, тісно взаємодіючи з керівними структурами ЄС, прямо або опосередковано впливав на всі стадії формування концептуальних основ Політики згуртування, вносячи свої корективи до процесу її реалізації. Позиція, яку він, відображаючи інтереси регіонів, послідовно відстоював, не завжди співпадала з підходами, які реалізуються Єврокомісією. У досліджуваній період дискусія між двома структурами йшла з приводу міграційної політики, принципу економічної взаємообумовленості, перспектив розвитку Політики згуртування після 2020 р., прагнення Єврокомісії скоротити обсяги її фінансування.

8. Діяльність керівних структур Євросоюзу характеризувалася високим рівнем відкритості та прозорості, прагненням до широкого діалогу зі всіма акторами Політики згуртування. На це було націлено проведення громадських дебатів, консультацій, конференцій з найбільш актуальних проблем та рішень в межах Політики згуртування, а також створення ефективного зворотного зв'язку, через опитування, різноманітні дослідження, котрі дозволяли виявляти громадську думку мешканців ЄС з питань регіональної політики.

9. Аналіз діяльності керівних структур ЄС свідчить про те, що в період, який досліджується, вона була націлена на підвищення ролі Політики згуртування як інструмента формування позитивного іміджу ЄС та європейської ідентичності. У контексті вирішення цієї задачі, яка різко актуалізувала у зв'язку з ростом євроскептицизму, керівництво ЄС розширює цей напрямок, застосовуючи широкий спектр форм популяризації Політики згуртування через розширення інформаційного ресурсу про неї.

10. На основі аналізу досвіду ЄС з реалізації Політики згуртування можна зробити висновок про актуальність його використання в рамках реформування

регіональної політики України. У контексті євроінтеграційного курсу України особливої актуальності набуває формування правових основ, які відповідають параметрам ЄС, пов'язаних, насамперед, з формуванням багаторівневої системи керівництва. В умовах реалізації процесу децентралізації характер взаємодії всіх рівнів влади набуває особливої актуальності. Автор солідаризується із думкою ряду дослідників про можливість використання в Україні типології регіонів, що прийнята в ЄС. Інтерес представляє створена в ЄС система навчання кадрів, підвищення їх професіоналізму. Цю функцію може взяти на себе Міністерство регіонального розвитку із залученням експертів та науковців, які працюють в наукових центрах. Успіх регіональної політики багато в чому обумовлений ступенем участі в ній населення регіонів. Досвід, пов'язаний з залученням його в цей процес, система інформованості та популяризації, яка існує сьогодні в ЄС, а саме: використання телебачення, ЗМІ, може бути використано в Україні. Особливої уваги заслуговує механізм надання допомоги регіонам. Це створення «Груп високого рівня», розробка спеціальних програм, які враховують специфіку регіонального розвитку.

Сьогодні Політика згуртування ЄС являє собою набагато ширше явище, ніж просто регіональна політика в її класичному трактуванні. Вона не тільки тісно взаємодіє з іншими видами політики, такими як зовнішня, економічна, соціальна, молодіжна тощо. Вона фактично імплементована у ці види політик та є важливою складовою загальної зовнішньої політики ЄС. Вона несе в собі координаційну функцію, яка полягає в необхідності узгодження територіального впливу різних секторальних політик. Усе це призвело до того, що Політика згуртування розглядається як найважливіший інструмент у боротьбі проти процесів, що дестабілізують ситуацію всередині ЄС, таких як зростання євроскептицизму, націоналізму, сепаратизму.

Регіональна політика ЄС сьогодні – це потужний ресурс згуртування країн Європи. Її роль постійно зростає у створенні сприятливих умов розвитку інтеграції вшир та вглиб, залучення до європейського інтеграційного процесу нових акторів. Її характеризує глибока теоретико-методологічна обґрунтованість, наявність добре налагодженої системи механізмів реалізації і управління, використання різних форм управління, моніторингу, зворотного зв'язку. Усе це дозволяє їй доходити не тільки до кожної територіальної структури, яка їй потребує, але і кожного мешканця. Її особливістю є креативність, здатність швидко трансформуватися та адаптуватися до мінливих умов, а також успішно взаємодіяти та імплементуватися в інші політики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях:

1 Гринько О. І. Особливості сучасного етапу розвитку регіональної політики Європейського Союзу / О. І. Гринько // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. — Одеса, 2009. — № 2 (80). — С. 127—133.

2 Гринько О. І. Регіони Європи та зони інтеграційного тяжіння / О. І. Гринько // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. — Одеса, 2009. — № 3 (81). — С. 23—34.

3 Гринько О. І. Регіональна політика та великі центри (досвід Європейського Союзу) / О. І. Гринько // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. — Одеса, 2009. — № 10 (88). — С. 23—34.

4 Гринько О. І. Проблеми регіоналізму в країнах-членах Європейського Союзу / О. І. Гринько // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. — Одеса, 2009. — № 12 (90). — С. 178—188.

5 Гринько О. І. Особливості формування регіональної політики Швеції на сучасному етапі розвитку Європейського Союзу / О. І. Гринько // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. — Одеса, 2009. — Спецвипуск. — С. 312—319.

6 Гринько О. І. Аналіз основних напрямків дослідження регіональної політики Європейського Союзу / О. І. Гринько // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. — Одеса, 2010. — № 3 (104). — С. 129—133.

7 Гринько О. І. Перспективи регіоналізації і регіональної політики в Європейському Союзі / О. І. Гринько // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т., 2010. — № 6 (107). — С. 127—133.

8 Гринько О. І. Досвід регіональної політики розвитку в умовах Європейського Союзу / О. І. Гринько // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. — Одеса, 2010. — № 16 (117). — С. 216—225.

9 Гринько О. І. Аналіз результатів регіональної політики Європейського Союзу / О. І. Гринько // Грані : науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. — Дніпропетровськ, 2012. — № 3 (104). — С. 134—137.

10 Гринько О. І. Дослідження методологічної та понятійної бази проблематики сучасної регіоналістики / О. І. Гринько // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. Збірник наукових праць / Гол. ред. К. В. Балабанов. — Маріуполь : МДУ, 2016. — Випуск 12. — С. 164—173.

11 Гринько О. І. Історія формувань та етапи розвитку регіональної політики Європейського союзу / О. І. Гринько // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. Збірник наукових праць / Гол. ред. К. В. Балабанов. — Маріуполь : МДУ, 2016. — Випуск 17. — С. 121—129.

12 Гринько О. І. Діяльність керуючих структур ЄС з реалізації стратегії розвитку політики згуртування 2014 – 2020 рр. / О. І. Гринько // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. Збірник наукових праць / Гол. ред. К. В. Балабанов. — Маріуполь : МДУ, 2019. — Випуск 22. — С. 128—137.

Інші публікації за темою дисертації:

13 Гринько О. І. Глобалізація і національна ідентичність / О. І. Гринько // Українська державність: історія і сучасність. Збірник матеріалів

V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (28 листопада 2008 р.). — Маріуполь : МДУ, 2008. — С. 369—371.

14 Гринько О. І. Вплив глобалізації та регіоналізації на формування політичної культури / О. І. Гринько // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій Матеріали міжнародної наукової конференції. Секція 1. Роль політики в розробці та запровадженні інноваційних моделей розвитку (20 – 21 лютого 2008 р.). — Суми., 2008. — С. 112—114.

15 Гринько О. І. Роль регіонів в розвитку Європейського союзу / О. І. Гринько // Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених Українська державність: історія і сучасність Збірник матеріалів конференції частина 2 (26 листопада 2009 р.). — Маріуполь : МДУ, 2009. — С. 49—50.

16 Гринько О. І. Перспективи регіональної політики в Європейському Союзі / О. І. Гринько // Актуальні проблеми науки та освіти : Збірник матеріалів XII Науково-практичної конференції викладачів (5 лютого 2010 р.). — Маріуполь : МДУ, 2010. — С. 342—344.

17 Гринько О. І. Поняття «регіоналізація»: трактування та підходи у сучасній історіографії / О. І. Гринько // Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XX підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь : МДУ, 2018. — С. 137—139.

18 Гринько О. І. Особливості формування регіональної політики ЄС в XXI ст. / О. І. Гринько // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу : Збірник матеріалів Восьмої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (25 травня 2018 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь : МДУ, 2018. — С. 116—122.

АНОТАЦІЯ

Гринько Олександра Ігорівна. «Регіональна політика Європейського Союзу». — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути і процеси. — Маріупольський державний університет, Маріуполь, 2019.

Дисертацію присвячено аналізу регіональної політики ЄС та розробці на цій основі рекомендацій для реалізації регіональної політики в Україні. У роботі систематизовано сучасні концептуальні підходи до понятійно-категоріального апарату регіональної політики, визначено предмет і суб'єкти регіональної політики, проаналізовано стан наукової розробки та історичної бази. Досліджено історію становлення регіональної політики ЄС та фактори, що впливали на її розвиток. Визначено основні етапи розвитку регіональної політики ЄС, їх хронологічні межі, розкриті особливості кожного з етапів.

Проаналізовано сучасну концепцію регіональної політики ЄС, розкрито чинники, під впливом яких вона формувалася. Вони носять зовнішній і внутрішній характер, обумовлені зовнішньою і внутрішньою кризою ЄС.

Розкрито причинно-наслідкові зв'язки її з концептуальними засадами ЄС на сучасному етапі.

Досліджено форми та методи діяльності зовнішніх структур управління ЄС: Європейської комісії, Генерального директорату з питань регіональної політики, а також комітетів Регіонів з реалізації плану Стратегії розвитку Політики згуртування в 2014-2018 роках. На основі аналізу особливостей нової регіональної політики України запропоновані практичні рекомендації щодо використання досвіду ЄС в Україні.

Ключові слова: регіон, регіоналізм, регіоналізація, регіональна політика, Політика згуртування, єврорегіон, транскордонне співробітництво.

АНОТАЦІЯ

Гринько Александра Игоревна. «Региональная политика Европейского Союза». — Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. — Мариупольский государственный университет, Мариуполь, 2019.

Диссертационная работа посвящена анализу региональной политики ЕС и разработке на этой основе рекомендаций для реализации региональной политики в Украине. В работе систематизированы современные концептуальные подходы к понятийно-категориальному аппарату региональной политики, определен предмет и субъекты региональной политики, проанализировано состояние научной разработки и исторической базы. Исследована история становления региональной политики ЕС и факторы, влиявшие на ее развитие. Определены основные этапы развития региональной политики ЕС, определены их хронологические рамки, раскрыты особенности каждого из этапов.

Проанализирована современная концепция региональной политики ЕС, раскрыты факторы, под влиянием которых она формировалась. Они носят внешний и внутренний характер, обусловленные внешним и внутренним кризисом ЕС. Раскрыты причинно-следственные связи ее с концептуальными основами ЕС на современном этапе.

Исследованы формы и методы деятельности внешних структур управления ЕС: Европейской комиссии, Генерального директората по региональной политике, а также комитетов Регионов по реализации плана Стратегии развития Политики сплочения в 2014-2018 годах. На основе анализа особенностей новой региональной политики Украины предложены практические рекомендации по использованию опыта ЕС в Украине.

Ключевые слова: регион, регионализм, регионализация, региональная политика, Политика сплочения, Еврорегион, трансграничное сотрудничество.

ABSTRACT

Grynko Oleksandra. «Regional policy European Union». — Manuscript.

Thesis for a candidate of political science in speciality 23.00.02 – political institutions and processes. — Mariupol State University, Mariupol, 2019.

The thesis work is devoted to the analysis of the EU regional policy, and the development on this basis of recommendations for the implementation of regional policy in Ukraine. Modern conceptual approaches to the conceptual and categorical framework of regional policy are systematized, the object and subjects of regional policy are defined, the state of scientific development and source research are analyzed in this work. The history of the formation of the EU regional policy and the factors that influenced its development are studied. The main stages of the development of the EU regional policy have been determined, their chronological framework are determined, the features of each stages are revealed, the subjects and objects characterized for each of its stages are revealed.

The modern concept of the EU regional policy is analyzed, the factors under the influence of which it was formed are revealed. They are external and internal in nature, and they are caused by the external and internal crisis of the EU. Its causal relationships with the conceptual foundations of the EU at the present stage are revealed.

The forms and methods of activity of the external Structures Office: European Commission, Directorate General for Regional Policy, as well as the of Regional Policy Committee for the implementation of the Strategy for the Development of the Cohesion Policy in 2014-2018 were investigated. Based on the analysis of the features of the new regional policy of Ukraine, practical recommendations on the use of the EU experience in Ukraine are proposed.

Key words: region, regionalism, regionalization, regional policy, cohesion policy, Euroregion, cross-border cooperation.